

УДК 340.12:351.741](477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.20>

СТАНІСЛАВ ГЕННАДІЙОВИЧ ПЕВКО,

доктор філософії,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін;

 <https://orcid.org/0000-0002-1488-9715>,

e-mail: Stanislav.advocate@gmail.com

КВІНТЕСЕНЦІЯ ПРОТЕКЦІЇ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Досліджено правову квінтесенцію протекції особистих немайнових прав працівників Національної поліції України, а саме категорії прав, що регламентують повагу до честі та гідності працівника поліції як представника органу влади. Протекція честі та гідності поліцейських як ключові терміни і об'єкти правової охорони є основною метою дослідження. Проаналізовано чинне законодавство України у сфері захисту особистих немайнових прав і судову практику. Констатовано відсутність конкретного правового захисту честі та гідності працівників поліції та порядку протекції особистих немайнових прав працівників через їхній особливий правовий статус.

Ключові слова: протекція, честь, гідність, правовий захист, поліцейський.

Оригінальна стаття

ВСТУП. У сучасному світі правильність дій органів влади іноді ставиться під сумнів, тому що суспільство має все більше можливостей для доступу до інформації про результати діяльності владних структур. У правових державах панують основні ідеї діяльності органів влади, які ґрунтуються на правових принципах, таких як верховенство права, законність, публічність тощо. На підставі принципу публічності будь-який громадянин має право на доступ до інформації про діяльність органів влади. Однак цей принцип має не тільки позитивні наслідки, такі як обізнаність населення про діяльність і ефективність реалізації завдань та функцій, що покладені на відповідні органи влади, а й негативні, наприклад обізнаність громадян про можливі випадки недосконалої діяльності владних органів, що знижує авторитет держави.

На кожний орган влади покладено певні функції та завдання. Виконуючи владні повноваження, відповідний уповноважений орган діє згідно із законодавством України, однак ефективно втілення правових норм у життя залежить не тільки від досконалої норм права, компетенції представників органів влади тощо, існують також фактори з боку суспільства, що впливають на ефективність функціонування права. Одним із таких факторів є повага суспільства до органів влади. Враховуючи систему державних органів виконавчої влади, центральні органи влади реалізують політику держави у відповідних напрямках діяльності, що направлена на певні сфери пра-

вовідносин. Органом, що забезпечує захист державою прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, є Національна поліція України.

Як і на будь-який орган влади, на Національну поліцію України покладено обов'язок виконання таких завдань: забезпечення публічного порядку та публічної безпеки, захист прав і свобод людини та громадянина, припинення вчинення правопорушень, виявлення причин учинення правопорушень, порятунок життя та здоров'я осіб, захист майна тощо. Отже, зважаючи на напрями діяльності, можна стверджувати, що Національна поліція України як орган державної влади створений з метою забезпечення існування конституційно закріпленої міри можливої поведінки людини, запобігання порушенням її права на життя та здоров'я, честь і гідність, що є найвищою соціальною цінністю в державі. Однак ефективність діяльності поліції не обмежується лише догмами закону, що регламентує дотримання нормативів, моніторинг за виконанням яких покладається на керівництво поліції та інші органи влади. Україна є демократичною, правовою, соціальною державою, тобто влада формується народом шляхом делегування права на управління суспільством органам влади. Беззаперечним є те, що народ при делегуванні частини прав щодо управління державою органам влади висловлює своє ставлення до них і на довірчих засадах покладає на відповідних осіб правомочність керувати суспільством. Навіть у Законі України «Про Національну

поліцію» визначено, що рівень ефективності діяльності поліції визначається ступенем довіри населення.

Здійснюючи владні повноваження, представники поліції стикаються із ситуаціями, коли можуть порушуватися не тільки їхні майнові, а й немайнові права. Працівники поліції хоча і є службовими особами, але їм гарантовані, як і кожному громадянину, природні, соціальні та економічні права.

Права людини – це певні можливості людини, які необхідні для її існування та розвитку в конкретних історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку всього людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей (Кравчук, 2002). Враховуючи наведене, повага до честі та гідності як конституційне право особи також має місце в діяльності працівників Національної поліції України. Під час виконання службових обов'язків представники правоохоронного органу стикаються з випадками порушення цього права як щодо громадян, так і щодо себе. Питання порядку захисту особистих немайнових прав громадян врегульовані нормами Цивільного кодексу України та інших законодавчих актів, але постає проблема захисту честі та гідності саме працівників Національної поліції України.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є визначення правового порядку захисту честі та гідності працівників Національної поліції України. Завданнями дослідження є визначення понять «честь» і «гідність» як невідчужуваних особистих немайнових прав, їхнього місця в системі прав, а також дефініції правового захисту честі та гідності працівників поліції як особливих суб'єктів правовідносин.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. З метою повного, об'єктивного, всебічного, узагальнюючого дослідження окресленої проблеми була використана низка методів наукового пізнання. За допомогою методу порівняння, який полягає в пізнавальній операції, що лежить в основі суджень про подібність або відмінність об'єктів, вивчено порядок можливого правового захисту честі та гідності громадян і службових осіб. Використання гіпотетико-дедуктивного методу, сутність якого зводиться до створення системи дедуктивно пов'язаних гіпотез, з яких зрештою виводяться твердження про емпіричні факти, дозволило встановити відсутність норм щодо захисту честі та гідності саме працівників поліції шляхом дослідження доктринальних та законодавчих положень. За допомогою методу аналізу (поділ об'єкта на складові з метою їх самостійно-

го вивчення) питання протекції честі та гідності працівників поліції було класифіковано на основні складові. Тобто було проаналізовано порядок захисту особистих немайнових прав громадян, правовий статус поліцейських та наявність можливості захисту особистих немайнових прав працівників поліції. З використанням методу дедукції (перехід у процесі пізнання від загального до одиничного (конкретного), виведення одиничного із загального, процес логічного висновку, тобто переходу тими чи іншими правилами логіки від деяких пропозицій до їх наслідків) було визначено наявність правового захисту честі та гідності приватної особи та прогалину правового регулювання захисту честі та гідності поліцейського. За допомогою системного підходу було розглянуто проблему протекції честі та гідності поліцейського через загальний порядок захисту особистих немайнових прав осіб.

Зазначені методи були застосовані з метою окреслення шляхів захисту честі та гідності працівників Національної поліції України та їх правового регулювання. На підтвердження зроблених висновків наведено судову практику, що дало можливість комплексно визначити позицію законодавця з дослідженого питання та висвітлити порядок застосування правових норм, пов'язаних із випадками порушення права на честь і гідність особи. Це зі свого боку підтверджує проблему, яка існує в державі щодо захисту особистих немайнових прав працівників поліції.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Виконуючи завдання держави із захисту прав і свобод людини та громадянина, підтримання громадського порядку та громадської безпеки, припинення вчинення правопорушень, виявлення причин їх учинення та запобігання їм, працівники Національної поліції України ризикують своїми особистими немайновими та майновими правами. Злочинність і правопорушення, що викликають почуття незахищеності, є основними причинами індивідуальних та сукупних (економічних і соціальних) втрат. Державна політика спрямована на боротьбу із цими проблемами, оскільки вони помітно впливають на добробут людей. Державні ресурси, які виділяються поліції, є ключовим інструментом боротьби зі злочинною діяльністю та впливу на сприйняття громадянами ризику злочинності. Організація поліцейських сил неоднакова в різних країнах. Проте однією з найпоширеніших організаційних форм є поліцейський патруль, робота якого враховує як пряме забезпечення правопорядку, так і взаємодію з громадянами,

щоб стимулювати участь суспільства в роботі поліції та зменшити почуття незахищеності в окремих осіб (Montolio, Planells-Struse, 2015).

Безумовно, однією з вищих цінностей у державі є життя та здоров'я, честь і гідність людини та громадянина. Працівник поліції, виконуючи покладені на нього повноваження, ризикує не тільки своїм життям і здоров'ям, а ще й правом на повагу до честі та гідності. Питання честі та гідності як об'єктів правової охорони не визначено в законодавстві, однак учені мають свої погляди щодо цього.

Як зазначають науковці, на жаль, законодавство не містить чіткого визначення честі і гідності, оскільки вони є морально-етичними категоріями й водночас особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту. Ці категорії можна розглядати з різних позицій: як філософський феномен у вигляді соціальної оцінки й окремо як правовий феномен у вигляді об'єкта права, а також розкривати їх сутність окремо; в аспекті конституційного права як найвищу соціальну цінність й окремо; в аспекті цивільного прав як особисте немайнове благо (Лов'як, Титко, 2013).

Гене́за вчення про людську гідність традиційно пов'язується з розвитком ідей про права людини, вона стала підґрунтям для природного права та базисом для загальних прав людини, тому що тлумачилась як прояв духовного начала людини, тобто прояв її природи (Штаченко, 2018).

Існує чимало наукових підходів до розуміння поняття та сутності людської гідності: людська гідність розглядається як одна з багатьох свобод людини; гідність є позитивним правом; право людини на гідність розуміють як засадниче щодо інших її прав, оскільки воно реалізується через одночасне застосування разом з іншими правами і свободами громадян; право на людську гідність розглядається як абсолютне, тобто таке, що охороняється від усіх інших суб'єктів права, які у зв'язку із цим співіснують у певному правовому режимі (Розвадовський, 2018).

У юридичному словнику подається таке визначення: честь і гідність громадян – це особисті, невід'ємні від особи немайнові блага, що охороняються як цивільним, так і кримінальним правом. Враховується, що честь – це певна соціальна оцінка громадянина, об'єктивне ставлення до нього, яке утворює його моральну і ділову репутацію.

Гідність – усвідомлення особистих своїх якостей, здібностей, світогляду і суспільного значення (Гіжевський та ін., 2003).

Як зазначають науковці, честь – це комплексне морально-етичне і соціальне поняття, пов'язане з оцінкою таких якостей індивіда, як вірність, справедливість, правдивість, благородство. Гідність – це повага та самоповага людської особистості, морально-етична категорія. Гідність людини – це та цінність, якої вона набуває і яку зберігає в суспільстві (Лов'як, Титко, 2013).

Людська гідність – це позитивна самооцінка конкретної людини. Право на повагу до гідності особи надає їй можливість усвідомлювати і відчувати свою цінність як людини, мати позитивну моральну оцінку щодо себе, повністю уникати катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження, принизливого покарання, вільно погоджуватися на медичні, наукові чи інші досліді (Підгородинський, 2009).

Колишня суддя Касаційного адміністративного суду, науковиця І. В. Саприкіна (2006) вважає, що честь – це особисте немайнове благо, яке по суті є позитивною соціальною інформацією про особу, що ґрунтується на уявленнях про добро і зло, усталених у суспільстві, і усвідомлюється самою особою.

В епоху античності людську гідність пов'язували із правосуб'єктністю людини. Людська гідність мала дві складові: гідність члена співтовариства і гідність громадянина (Гришук, 2007).

Гідність – це моральна риса, яка відображає унікальну природу людини. З моменту народження кожної людини її гідність є однаковою, рівною з гідністю всіх інших людей. Усвідомлення цього кожною людиною призводить до формування у неї почуття власної гідності (Рабінович, 1997).

Папа Римський Бенедикт XVI свого часу заявив, що гідність людини є центром прав людини, і ці права мають своїм джерелом вищий вимір природного права, яке міститься в серцях людей і якому має підкорятися право писане. Це поняття аналогічно відображено в католицькому катехізисі, який вчить, що людина була створена за образом Божим, і це є основним джерелом для її гідності. Наприклад, Томас Пейн красномовно посилався на «природну гідність людини» для захисту індивідуальних прав, хоча такий спосіб захисту не був прописаний у законі. Тому не дивно, що основний упорядник Загальної декларації прав людини, яким був Томас Пейн, так щиро покладався на концепцію людської гідності у своїй філософії та політичній думці, розмістивши її в основі Декларації. Таким чином, захист людської гідності всіх людей був піднятий над усіма іншими міркуваннями, а захист

природних прав людини став похідним від гідності людини (Glensy, 2011).

Законодавча невизначеність стосовно квітесенції понять «честь» і «гідність» також підтверджується на підставі Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. № 1. Відповідно до п. 4 Постанови чинне законодавство не містить визначення понять гідності, честі чи ділової репутації, оскільки вони є морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту.

Зокрема, у Постанові зазначається, що під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності, з честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло, а під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юридичної особи, у тому числі підприємницьких товариств, фізичних осіб – підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин¹.

Отже, існує багато думок учених щодо визначення ключових особистих немайнових прав будь-якої особи. Так, гідність можна визначити як таке відчуття внутрішнього характеру, що його має сама особа. Честью визначалось уявлення суспільства про особу. Саме при посяганні на гарантоване Конституцією України право на повагу до гідності та на найвищі соціальні цінності честь і гідність завдається шкода не тільки особі, а й авторитету держави, тому що одним із напрямів створення держави є встановлення та гарантування дотримання прав, свобод і законних інтересів осіб, а також публічного інтересу.

¹ Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Пленуму Верховного суду України від 27.02.2009 № 1 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (дата звернення: 27.12.2022).

Однак якщо ці права існують, тоді необхідно визначити механізм їх захисту. Залежно від виду прав є різний обсяг правового забезпечення захисту відповідного права. Задля визначення гарантій захисту права на честь і гідність необхідно проаналізувати його місце в диференціації прав.

Права і свободи людини та громадянина залежно від спрямованості потреб особи щодо сфери суспільних відносин поділяються на фізичні, особисті, політичні, економічні, гуманітарні та права на соціальний захист.

До фізичних прав і свобод людини належать право на життя, свободу та особисту недоторканність, безпечне для життя і здоров'я довкілля, охорону здоров'я та медичну допомогу, достатній життєвий рівень свій і своєї сім'ї.

До категорії особистісних прав і свобод включають право на вільний розвиток своєї особистості, повагу гідності, свободу думки і слова, світогляду і віросповідання, свободу пересування і вибору місця проживання.

Політичними правами та свободами людини і громадянина слід вважати права на громадянство, свободу об'єднань у політичні партії, право збиратися мирно без зброї і проводити мітинги, походи і демонстрації, брати участь в управлінні державними справами, у референдумах, право вільно обирати і бути обраними до органів державної влади і органів місцевого самоврядування, право на рівний доступ до державної служби.

Як економічні права розглядають право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, права на працю, підприємницьку діяльність, заробітну плату, страйк.

Гуманітарні права і свободи людини – це її права на освіту, на користування досягненнями культури і мистецтва, свободу творчості, авторські права.

До соціальних прав Конституція України відносить право на соціальне забезпечення, пенсії та інші види соціальних виплат і допомоги, право на житло (Цвік та ін., 2009).

Отже, право на честь і гідність належить до одного з видів загальнолюдських прав особи, що підлягають правовому захисту. У разі посягання чи порушення права на честь і гідність працівника поліції потерпають його соціальні права як особи. Права на честь і гідність визначено найвищими соціальними цінностями в Україні, вони є невід'ємними. Тому захищаючи особисті немайнові та майнові права осіб, необхідно, щоб і сам працівник поліції мав реальний механізм захисту свого права на честь і гідність не як звичайний громадянин, а як уповноважена особа, тому що

питання поваги до працівників органів влади відображає повагу до самої держави як суспільного явища.

Питання про честь і гідність працівників органів та підрозділів поліції – це насамперед питання про права людини, про їх реальне забезпечення. Одним з основних нормативно-правових актів щодо захисту особистих немайнових прав працівників органів та підрозділів поліції є постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів», яка регулює на законодавчому рівні процес притягнення до відповідальності за порушення права на повагу до честі, гідності та ділової репутації правоохоронців (Дзера та ін., 2008). Зазначена Постанова містить посилання на ст. 189-1 Кримінального кодексу України, яка регламентує порушення права на повагу до честі та гідності працівника правоохоронних органів як кримінально каране діяння, але нині ця стаття виключена.

Чинне законодавство України визначає честь і гідність об'єктом правового регулювання, саме ці поняття зазначені у статтях 3, 21 та 28 Конституції України. Отже, вони перебувають під правовою охороною, тому повинні мати відповідний механізм захисту щодо всіх категорій осіб незалежно від їх статусу.

При посяганні на честь і гідність працівника поліції постає питання захисту не тільки особистих немайнових прав посадової особи, а й інтересів держави та публічного інтересу. Це питання є вкрай актуальним через те, що наслідками порушення цього права є завдання психологічної, моральної шкоди поліцейському та підрив авторитету працівника поліції і всього органу Національної поліції України як органу влади в суспільстві, що виявляється у зневажливому ставленні до нього. Це питання було досліджено в ракурсі поліцейської психології, яка спрямована на те, щоб допомогти працівникам правоохоронних органів та агентам виконувати свої функції і завдання з оптимальною ефективністю, безпекою й дотриманням законів та етики (Corey, Nonig, 2010), тому що наслідком негативного впливу на психологію поліцейського є зниження його культури.

Поліцейська культура – це набір цінностей, які формують те, як поліцейські сприймають своє робоче середовище та діють у ньому. Цей світогляд створюється реальними та передбачуваними небезпеками, пов'язаними з роботою поліції, і характеризується неабиякою

груповою інтроверсією та цинізмом стосовно осіб та груп, що не пов'язані з поліцією. Отже, за допомогою відбору офіцерів, навчання та досвіду роботи створюється і зміцнюється менталітет «ми проти них», який виявляється в цинічному ставленні до громадськості та мовчазному прийнятті неправомірних дій, метафорично відомому як «синя стіна мовчання» (Nhan, 2014). Тому необхідно визначити спосіб охорони права на честь і гідність працівника органу поліції.

Аналізуючи способи охорони регламентованих законом прав, можна виокремити такі, як кримінально-правовий захист, адміністративно-правовий захист, цивільно-правовий захист, господарсько-правовий захист. Ця класифікація є умовною. У кримінальному праві серед учених немає єдиної думки щодо інституту та видів кримінально-правових регламентацій посягання на честь і гідність.

Так, науковці відносять відповідні діяння до злочинів проти волі особи, які передбачені статтями 147, 148, 149 та 151 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Діяння, передбачене ст. 150 КК України, не обґрунтовуючи, однак, своєї позиції, Є. Л. Стрельцов (2009) відносить до злочинів проти честі та гідності особи. В. І. Борисов та В. А. Козак (2009), виходячи зі специфіки безпосередніх об'єктів злочинів, передбачених розділом III Особливої частини КК України, виокремлюють такі групи злочинів проти волі, честі та гідності особи: незаконне позбавлення волі або викрадення людини, захоплення заручників, підміна дитини та незаконне поміщення у психіатричний заклад (статті 146–148, 151 КК України); торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини, експлуатація дітей та використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (статті 149, 150, 150-1 КК України).

Аналізуючи розділ III Особливої частини КК України, що об'єднує в єдиний інститут складу злочинів проти волі, честі та гідності особи, можна зробити висновок, що законодавець об'єднав ці три об'єкти кримінального правового посягання як єдине ціле. Так, окремо посягання на честь та/чи гідність особи не регламентується, а в кожному складі злочину передбачається тією чи іншою мірою посягання на свободу особи.

Питання порушення права на повагу до честі та гідності врегульовано адміністративним правом України. У статті 148-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за використання засобів зв'язку з метою, що суперечить інтересам держави, з метою порушення громадського

порядку та посягання на честь і гідність громадян¹.

Відповідно до положень матеріального цивільного права честь, гідність тощо охороняються законом. Крім того, цивільним законодавством передбачена можливість будь-якої особи звернутися за захистом порушених, не визнаних чи оспорюваних майнових та особистих немайнових прав.

Отже, виходячи з нормативно-правового регулювання захисту честі та гідності як особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття особи, законодавець регламентує єдиний порядок захисту права на повагу до честі та гідності для громадян, не визначаючи окремий порядок захисту щодо працівників поліції.

У Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі та гідності працівників Національної поліції України, членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону та військовослужбовців» від 8 лютого 2021 р. № 5050. Зокрема, цим проєктом пропонується внести зміни до ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення, де встановити, що злісна непокора законному розпорядженню, вимозі працівника Національної поліції України при виконанні ним службових обов'язків, а також умисні, публічні дії, які ображають честь та гідність працівника Національної поліції України під час виконання ним службових обов'язків і виражені в непристойній формі, осквернення поліцейського однострою тягне за собою накладення штрафу від 8 до 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин, або виправні роботи на строк від 1 до 2 місяців з відрахуванням 20 % заробітку, або адміністративний арешт на строк до 15 діб.

Вчинення таких саме дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку тягне за собою накладення штрафу від 8 до 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин, або виправні роботи на строк від 1 до 2 місяців з відра-

хуванням 20 % заробітку, або адміністративний арешт на строк до 15 діб².

Однак станом на зараз унесення доповнення до законодавчого припису не відбулося. Крім того, тривав збір підписів у петиції, яка пропонувала внести відповідні зміни до ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме: «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, нецензурна лайка в бік поліцейського, дії, що порушують громадський порядок, вчинення дій, а саме непристойні жести в бік поліцейського, осквернення поліцейського однострою. Тягне за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб»³.

Проте все це лише законотворчі ініціативи.

Аналізуючи практику суду, встановлено можливість захисту особистих немайнових прав, а саме честі та гідності у порядку цивільного судочинства, що передбачає можливість відшкодувати шкоду лише фізичній особі приватного права. Працівник поліції під час виконання своїх службових повноважень, несення служби не розглядається законодавцем як фізична особа приватного права у правовідносинах, пов'язаних із порушенням його честі та гідності. На це є відповідні правові підстави. Так, суд визначає, що враховуючи наявність у працівника Національної поліції владних повноважень, використовуючи які він має право та зобов'язаний припинити правопорушення, що може в диспозиції містити посягання на честь і гідність, здійснення діяльності працівника поліції від імені держави, а також особливий характер державного забезпечення та вимоги щодо служби в Національній поліції України, працівник поліції не має права на захист своєї честі та гідності як державний службовець у

² За образу честі й гідності поліцейського – до 15 діб арешту // LexInform : сайт. 12.02.2021. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/zabrazu-chesti-j-gidnosti-politsejskogo-do-15-dib-areshtu/> (дата звернення: 27.12.2022).

³ Ст. 185-14 КУПАП «Злісна непокора поліцейському, образа честі та гідності працівника Національної поліції України» // Електронні петиції до Кабінету Міністрів України : сайт. URL: <https://petition.kmu.gov.ua/kmu/Petition/View/3422> (дата звернення: 27.12.2022).

¹ Кодекс України адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 27.12.2022).

порядку цивільного судочинства. Це твердження викладено у рішенні Апеляційного суду Харківської області від 18 вересня 2017 р., справа № 645/482/17.

У лютому 2017 р. ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом, у якому просив стягнути з ОСОБА_2 в рахунок відшкодування моральної шкоди 107 000 грн, а також судові витрати. Послався на те, що 31 грудня 2016 р. під час виконання ним службових обов'язків у складі екіпажу патрульної поліції разом з іншим інспектором патрульної поліції Управління патрульної поліції м. Харкова Головного управління Національної поліції (далі – ГУНП) у Харківській області ОСОБА_3, під час з'ясування ОСОБА_3 обставин щодо порушення Правил дорожнього руху водієм автомобіля Honda Accent реєстраційний номер НОМЕР_2 ОСОБА_4 на місце пригоди прибув запрошений цим водієм для захисту своїх інтересів відповідач ОСОБА_2. При спілкуванні з позивачем ОСОБА_2 ображав останнього, принижував його честь, гідність, погрожував йому фізичною розправою, принижував його репутацію перед підлеглими. При цьому відповідач здійснював відеозапис цього «спілкування» на відеозаписувальній пристрій. Також позивач зазначив, що відповідач на сайті в мережі Інтернет «youtube.com» на «своєму» каналі під назвою «ІНФОРМАЦІЯ_1» (електронна адреса: ІНФОРМАЦІЯ_2) розмістив, тобто оприлюднив необмеженому колу осіб (станом на 19:29 3 лютого 2017 р. 82 801 перегляд), відео, на якому він ображає, принижує честь, гідність і ділову репутацію позивача, погрожує останньому, кричить на позивача, вказує, що тому треба робити, виконуючи свої обов'язки (відео додається до позову на електронному носії інформації). Також таке саме відео ОСОБА_2 розмістив і на своїй особистій сторінці у соціальній мережі «ВКонтакте» (електронна адреса: ІНФОРМАЦІЯ_3, де станом на 14:25 3 лютого 2017 р. 942 перегляди), яке до теперішнього часу перебуває у вільному доступі для всіх користувачів мережі Інтернет (скріншот зі сторінки Відповідача, на якій є фото Позивача та образливі коментарі у бік Позивача, доданий до позову). Також позивачем надана стенограма образливих та інших слів.

Обґрунтовуючи моральну шкоду, ОСОБА_1 послався на те, що внаслідок неправомірних дій Відповідача стосовно Позивача – нецензурної лайки, образ та погроз фізичної розправи, які були висловлені на місці пригоди у присутності підлеглих позивача, поширення відеозапису цих подій в мережі Інтернет серед широкого кола осіб, Позивач був ображений та

принижений, відчуває душевний та психологічний дискомфорт. Позивач також змушений був виправдовуватися перед підлеглими, у тому числі з приводу неможливості «утихомирити» відповідача під час тих подій, він втрачає авторитет серед підлеглих, що погіршило його ділову репутацію в колективі та суспільному житті, пояснювати свою поведінку друзям, родичам, знайомим.

Посилаючись на статті 3, 28, 55 Конституції України, статті 16, 23, 270, 1167 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), приписи постанов Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. № 7 та «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. № 1, Позивач просив задовольнити його вимоги.

Відповідач позов не визнав через його необґрунтованість і безпідставність.

Рішенням Фрунзенського районного суду м. Харкова від 1 червня 2017 р. в задоволенні позову відмовлено.

Не погоджуючись із таким рішенням, ОСОБА_1 в апеляційній скарзі просить його скасувати та ухвалити нове, яким задовольнити позовні вимоги в повному обсязі.

Колегія суддів, вислухавши суддю-доповідача, пояснення учасників судового засідання, дослідивши матеріали справи та перевіrivши доводи апеляційної скарги у передбачених ст. 303 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) межах, вважає, що апеляційна скарга не підлягає задоволенню з таких підстав.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції виходив із того, що висловлені Відповідачем зауваження щодо непрофесійних дій Позивача за своїм змістом є допустимою в розумінні ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. критикою публічної особи, якою є Позивач у ролі поліцейського при виконанні службових обов'язків, а образливі висловлювання та погрози фізичною розправою з боку Відповідача на адресу Позивача можуть бути підставою для адміністративної відповідальності.

При цьому суд обґрунтовано відхилив заперечення Позивача та його представника стосовно того, що під час спілкування з Відповідачем позивач не перебував при виконанні службових обов'язків. Наведені з цього приводу Позивачем доводи про приватний характер спілкування між сторонами на місці затримання автомобіля належними і допустимими

доказами не доведені та спростовується тим фактом, що спілкування Позивача з Відповідачем відбувалося під час виконання позивачем службових обов'язків інспектора поліції у складі екіпажу патрульних поліцейських, а також результатами огляду відео, з якого вбачається, що Відповідач у справі неодноразово звертався до Позивача, називаючи останнього як «інспектор», вимагав у нього представитися та показати службове посвідчення, що ОСОБА_1 і зробив, пред'явив ОСОБА_9 посвідчення поліцейського.

Той факт, що процесуальні питання про складення протоколу про адміністративне правопорушення вирішував не Позивач, а інший інспектор поліції, не спростовує публічний характер правовідносин між Позивачем як працівником правоохоронного органу та Відповідачем.

Так, відповідно до ст. 59 Закону України «Про Національну поліцію» служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень. Стаття 35 Закону України «Про Національну поліцію» надає поліцейському право зупиняти транспортні засоби у разі, якщо водій порушив Правила дорожнього руху. А відповідно до ст. 36 вказаного Закону України поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

Колегія суддів погоджується з висновками суду першої інстанції про наявність у Позивача, з урахуванням наявних у нього законних владних повноважень, реальної можливості застосувати владні повноваження інспектора поліції для припинення образливих висловлювань та погроз на свою адресу з боку ОСОБА_1 в ситуації, яка склалася під час вирішення питання про притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення Правил дорожнього руху. Відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію» Позивач діяв як уповноважена державою на виконання забезпечення порядку та законності особа, тому в нього були передбачені законом можливості вимагати від Відповідача припинити його дії, які виражалися в неповазі до поліцейських та їх зневазі, у погрозах фізичної розправи, висловлених у публічному місці брутальною лайкою, що об'єктивно переш-

коджало виконанню поліцейськими своїх службових обов'язків, та вимагати покинути місце пригоди. А в разі непокори законним вимогам поліцейського вжити належних заходів реагування, у тому числі скласти адміністративний протокол на винну особу на підставі статей 173, 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Крім того, Позивач у своїх позовних вимогах визнавав, що дії Відповідача є проявом неповаги до держави та можуть суттєво погіршити стан законності, пригноблюючи працівників правоохоронних та інших органів та відволікаючи їх від виконання прямих обов'язків. Позивач у позовних вимогах зазначає, що Відповідач свідомо провокує працівників поліції і не приховує цього, він робить все для того, щоб вивести поліцейських із рівноваги і спровокувати їх на незаконні дії.

Тому колегія суддів погоджується з тим, що з приводу висловлених Відповідачем на адресу Позивача образ, приниження та нецензурної лайки виникли не приватноправові, а публічні правовідносини, внаслідок чого страждає ділова репутація правоохоронного органу, що його під час виникнення спірних правовідносин представляв Позивач.

Оскільки Позивач у цьому випадку перебував на службі як поліцейський, то всі висловлені на його адресу з боку Відповідача образи охоплюються особливостями проходження служби в цьому правоохоронному органі та професійними вимогами до поліцейського бути спроможним професійно і ефективно діяти в умовах психологічного та фізичного тиску та протидії з боку правопорушників, маючи для цього відповідні психологічні якості. Отримані ОСОБА_1 внаслідок такої професійної діяльності душевні страждання та переживання є особливостями професії поліцейського, про що він не міг не знати, вступаючи до лав Національної поліції. Загальновідомою обставиною є той факт, що поліцейський під час виконання службових обов'язків наражається на небезпеку отримати душевні травми, тому Позивач повинен був у межах специфіки своєї професії бути психологічно готовим до таких конфліктів та образ.

При цьому правовий статус поліцейського передбачає обов'язок держави компенсувати такий професійний ризик за рахунок відповідного фінансового та соціального забезпечення, що передбачено положеннями статей 62, 94–97, 102 Закону України «Про Національну поліцію», а не шляхом вирішення спорів працівника поліції з порушником у порядку цивільного судочинства.

Оскільки отримані Позивачем під час виконання службових обов'язків інспектора поліції образи та погрози з боку Відповідача не вийшли за межі звичайного професійного ризику в діяльності поліцейського, до чого Позивач повинен бути готовий, обґрунтовано розраховуючи на відповідну державну матеріальну компенсацію від таких особливостей проходження служби, слід визнати недоведений факт завдання йому моральної шкоди в розумінні статей 23, 1167 ЦК України.

Тому колегія суддів погоджується з наведеними із цього приводу висновками суду першої інстанції про те, що публічна особа повинна бути готова до критики, межа якої, якщо порівняти з пересічною особою, є ширшою.

Таким чином, оскільки суд першої інстанції ухвалив рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права, то відповідно до ст. 308 ЦПК України апеляційний суд відхиляє апеляційну скаргу і залишає рішення без змін¹.

Тобто суд не визнає порушення права на повагу до честі та гідності працівника поліції, що обумовлюється державними гарантіями його діяльності, а також через відсутність законодавчого визнання та механізму захисту порушеного права. Отже, питання поваги до честі та гідності працівників Національної поліції є вагомим та потребує правового врегулювання.

ВИСНОВКИ. Розглянувши питання квінтесенції протекції честі та гідності працівника поліції, можна дійти таких висновків.

Сьогодні в Україні на законодавчому рівні не конкретизоване поняття «честь і гідність» та не регламентоване правове регулювання протекції честі та гідності працівника поліції. Науковці честь визначають як бачення особи суспільством, а гідність як особисте сприйняття особою себе в суспільстві, своєї особистості. Право на честь і гідність належить до одного з виду загальнолюдських прав особи. У Постанові Пленуму Верховного Суду України

«Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. № 1 визначена лише криміналізація посягання на честь і гідність працівника поліції, яка вже виключена з переліку кримінально каранних діянь. Також аналіз положень кримінального й адміністративного законодавства доводить, що зараз відсутня правова охорона права на честь і гідність працівника поліції через відсутність нормативного визначення цього діяння як караного. Як законодавча ініціатива існував лише законопроект щодо вдосконалення правової регламентації порядку захисту цих особистих немайнових прав працівників поліції. Це підтверджує нагальність та актуальність цієї теми в суспільстві та державі, а також потребу в наукових дослідженнях. З огляду на це був розроблений законопроект щодо внесення змін до чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення, який передбачає встановлення в диспозиції ст. 185 як суспільно шкідливого діяння нецензурної лайки в бік працівників поліції. Однак дотепер офіційно визнаного правила поведінки, що регламентує відповідне діяння щодо працівника поліції як протиправного, немає. Також було встановлено, що працівник поліції не має права на захист свого порушеного права на повагу до честі та гідності як службова особа в порядку цивільного судочинства.

Виходячи з вищезазначеного, в Україні не існує спеціалізованих норм щодо захисту честі та гідності працівника поліції, тому необхідно запровадити законодавчі зміни в чинні правові акти шляхом створення окремої статті у Кримінальному кодексі України або Кодексі України про адміністративні правопорушення, яка б регламентувала порушення права на повагу до честі та гідності працівника поліції як каране діяння, або розробити окремий порядок судового захисту честі та гідності працівника поліції.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Гришук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 428 с.
2. Загальна теорія держави і права : підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с.
3. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. 3-тє вид., змін. і допов. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247с.

¹ Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 18.09.2017 : справа № 645/482/17, провадження № 22-ц/790/4335/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69077339> (дата звернення: 27.12.2022).

4. Лов'як О. О., Титко А. В. Окремі аспекти діяльності ОВС України щодо захисту права людини на безпечний інформаційний простір // Проблемні питання стану дотримання захисту прав людини в Україні : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5 груд. 2013 р.) / МВС України, МОН України, Нац. акад. внутр. справ та ін. Київ : НАВС, 2013. С. 189–190.
5. Мельник М. І., Клименко В. А. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Атіка, 2009. 408 с.
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2008. Т. 1. 832 с.
7. Підгородинський В. М. Поняття честі та гідності особи. *Вісник прокуратури*. 2009. № 10. С. 88–94.
8. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт.: В. К. Гіжевський, В. В. Головченко та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 528 с.
9. Рабінович П. М. Право людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків : Право, 1997. 64 с.
10. Розвадовський В. І. Людська гідність як конституційна цінність та принцип правової держави // Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави : зб. тез наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 19–20 жовт. 2018 р.) / Конституційний суд України, Хмельницьк. ун-т управління та права та ін. Хмельницький : Хмельницьк. ун-т управління та права, 2018. С. 259–266.
11. Саприкіна І. В. Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. 23 с.
12. Сташис В. В., Тацій В. Я. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. Харків : Право, 2010. 608 с.
13. Стрельцов Є. Л. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. Харків : Одіссей, 2009. 544 с.
14. Штаченко М. О. Гідність людини як джерело стандартів конституційних прав // Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави : зб. тез наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 19–20 жовт. 2018 р.) / Конституційний суд України, Хмельницьк. ун-т управління та права та ін. Хмельницький : Хмельницьк. ун-т управління та права, 2018. С. 369–372.
15. Corey D., Honig A. *Police Psychology* // Wiley Online Library : сайт. 30.01.2010. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0692>.
16. Glensy R. D. The Right to Dignity. *Columbia Human Rights Law Review*. 2011. № 43. Pp. 65–142.
17. Montolio D., Planells-Struse S. *Police Patrol* // Wiley Online Library : сайт. 28.12.2015. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118519639.wbecpx195> (дата звернення: 27.12.2022).
18. Nhan J. *Police Culture* // Wiley Online Library : сайт. 22.01.2014. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118517383.wbeccj371>.

Надійшла до редакції: 02.01.2023

Прийнята до опублікування: 07.02.2023

REFERENCES

1. Corey, D., & Honig, A. (2010, January 30). *Police Psychology*. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0692>.
2. Dzera, O. V., Kuznetsova, N. S., & Luts, V. V. (Eds.). (2008). *Scientific and practical commentary on the Civil Code of Ukraine* (Vol. 1). Yurinkom Inter.
3. Glensy, R. D. (2011). The Right to Dignity. *Columbia Human Rights Law Review*, 43, 65-142.
4. Hizhevskiy, V. K., Holovchenko, V. S. et al. (2003). *Popular legal encyclopedia*. Yurinkom Inter.
5. Hryshchuk, O. V. (2007). *Human dignity in law: philosophical problems*. Lviv State University of Internal Affairs.
6. Kravchuk, M. V. (2002). *Theory of state and law. Problems of the theory of state and law*. Carte blanche.
7. Loviak, O. O., & Tytko, A. V. (2013, December 5). *Some aspects of the activities of the police of Ukraine on the protection of the human right to a secure information space* [Conference presentation abstract]. All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Problematic issues of the state of observance of human rights protection in Ukraine", Kyiv, Ukraine.
8. Melnyk, M. I., & Klymenko, V. A. (2009). *Criminal law of Ukraine. A special part*. Attica.
9. Montolio, D., & Planells-Struse, S. (2015, December 28). *Police Patrol*. Wiley Online Library. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118519639.wbecpx195>.
10. Nhan, J. (2014, January 22). *Police Culture*. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781118517383.wbeccj371>.
11. Pidhorodynskiy, V. M. (2009). The concept of honor and dignity of a person. *Bulletin of the Prosecutor's Office*, 10, 88-94.

12. Rabinovych, P. M. (1997). *The right of a person and a citizen in the Constitution of Ukraine (to the interpretation of the original constitutional provisions)*. Right.
13. Rozvadovskyi, V. I. (2018, October 19-20). *Human dignity as a constitutional value and principle of the rule of law* [Conference presentation abstract]. Scientific and Practical Conference “Human dignity and human rights as the basis of the constitutional system of the state”, Khmelnytskyi, Ukraine.
14. Saprykina, I. V. (2006). *Protection of honor, dignity, business reputation of an individual under the laws of Ukraine* [Candidate thesis, Taras Shevchenko Kyiv National University].
15. Shtachenko, M. O. (2018, October 19-20). *Human dignity as a source of constitutional rights standards* [Conference presentation abstract]. Scientific and Practical Conference “Human dignity and human rights as the basis of the constitutional system of the state”, Khmelnytskyi, Ukraine.
16. Stashys, V. V., & Tatsii, V. Ya. (2010). *Criminal law of Ukraine. A Special part*. Right.
17. Streltsov, Ye. L. (2009). *Criminal law of Ukraine. A Special part*. Odysseus.
18. Tsvik, M. V., Petryshyn, O. V., Avramenko, L. V. et al. (2009). *General theory of state and law*. Right.

Received the editorial office: 2 January 2023

Accepted for publication: 7 February 2023

СТАНИСЛАВ ГЕННАДИЕВИЧ ПЕВКО,

доктор философии,

Харьковский национальный университет внутренних дел,

кафедра фундаментальных и юридических дисциплин;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1488-9715>,

e-mail: Stanislav.advocate@gmail.com

КВИНТЭССЕНЦИЯ ПРОТЕКЦИИ ЧЕСТИ И ДОСТОИНСТВА РАБОТНИКА НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ

Исследована правовая квинтэссенция протекции личных неимущественных прав работников Национальной полиции Украины, а именно категории прав, регламентирующих уважение к чести и достоинству работника полиции как представителя органа власти. Протекция чести и достоинства полицейских как ключевые термины и объекты правовой охраны является основной целью исследования. Проанализировано действующее законодательство Украины в сфере защиты личных неимущественных прав и судебная практика. Констатировано отсутствие конкретной правовой защиты чести и достоинства работников полиции и порядка протекции личных неимущественных прав работников из-за их особого правового статуса.

Ключевые слова: протекция, честь, достоинство, правовая защита, полицейский.

STANISLAV HENNADIIOVYCH PEVKO,

Ph.D.,

Kharkiv National University of Internal Affairs,

Department of Fundamental and Legal Disciplines;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1488-9715>,

e-mail: Stanislav.advocate@gmail.com

THE QUINTESSENCE OF PROTECTING THE HONOR AND DIGNITY OF A NATIONAL POLICE OFFICER

The article examines a topical issue related to the protection of the police officers' honor and dignity. It has been comprehensively analyzed the objects of legal protection, namely the concepts of “honor” and “dignity”, in order to determine what exactly is being infringed upon. In addition, the article examines the legal act that previously regulated the issue of liability for violation of the honor and dignity of police officers, but today the relevant provision, which was previously contained in the Criminal Code of Ukraine, has been excluded.

In order to confirm the absence of legislative consolidation of liability for violation of the right to honor and dignity of a police officer, the author has studied two legal acts, namely the Criminal Code of Ukraine and the Code of Ukraine on Administrative Offenses. As a result of the analysis, neither elements of a crime nor elements of an administrative offense have been identified that would establish liability for violation of the right to honor and dignity of a police officer. However, it has been stated that such an act is an offense and cannot be avoided. This is a significant gap in the law. The latest confirmation of the absence of liability is a court decision. The court highlighted that police officers have appropriate guarantees of their activities from

the state and support, so such actions, which are manifested in violation of the right to respect for the honor and dignity of a police officer, do not violate their rights, but are aimed at the interests of the state. It has also been established that there was a legislative initiative to recognize the violation of the right to honor and dignity of a police officer as an offense and to make appropriate amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, but it did not come into force. Therefore, it has been proposed to develop a separate mechanism for judicial protection of the right to respect for the honor and dignity of a police officer or to recognize such an act as socially dangerous or socially harmful with appropriate amendments to legislative acts.

Key words: *protection, honor, dignity, police officer, powers.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Певко С. Г. Квінтесенція протекції честі та гідності працівника Національної поліції. *Право і безпека*. 2023. № 1 (88). С. 224–235. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.20>.

Citation (APA): Pevko, S. H. (2023). The quintessence of protecting the honor and dignity of a National Police officer. *Law and Safety*, 1(88), 224–235. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.20>.